

Salajane teadus Eestis

Eesti teadus uitab tõepoolest kusagil avaliku elu hämaratel kõrvaltänavatel, millele vihjab 5. märtsi Postimees artiklis "Salajane teadus ja avalik elu". Aga teadus pole pugenud hämarusse vabatahtsi, vaid pagenudatuna ühiskonna poolt, kes on omistanud talle ühe viimastest prioriteetidest avalikus elus.

Teadus rambivalgel

Ja äkki on teadus ometigi teatrilava rambivalguses. Kogu Eestit olla informeeritud, et Hando Runnel sai Kultuurkapitalilt grandit portfelli ostmiseks, aga see, kuidas teaduskompetentsi nõukogu jagas sihtraha eesti teaduslaboritele, on rahvale seletamata jäänud. Rahvast aga tegelikult vist vaevalt huvitab, kui palju üks või teine labor ühes või teises ülikoolis raha saab. Niisamuti, nagu rahvast vaevalt huvitab, kui suur on ühe või teise ametiasutuse mingi osakonna aastaeelarve. Huvitab ehk vaid see, kui keegi kusagil on üle mõistuse suure preemia saanud ...

Ka teadusfondi uuringutoetustega on nii, et ehkki saaja nimi seisab vastutajana mingi summa taga, on tegemist mitte temale isiklikult antud rahaga, vaid tema poolt juhitava uurimisgrupi eelarvega. Reeglina tähendab see professori kraaditudengite stipendiumilisiasid, aga mitte professori enda töötasu. Seega, kui seostada Eesti Teadusfondi uuringutoetuse eelarvet pelgalt grantisaaja nimega, võiks see tähendada umbes sama, kui mõista trammijuhtide palkasid trammitrusti direktori autasuna.

Kuid see, et teadusrahade jagamine toimub avaliku konkursi korras, tähendab küll, et demokraatia ja avalikkustatus on just teaduses kõige kaugemale jõudnud teiste valdkondadega võrreldes Eestis, sest vaid teaduses analüüsivad targa nõukogud detailideni, milleks, kui palju raha ja kuhu raha läheb kuni iga üksiku palgalise kompetentsuse analüüsini välja. Huvitav oleks nüüd siia kõrvale seada kogu ülejäänud Eesti eelarverahade jagamise mehhanism ja teada saada, kuidas ja mille põhjal otsused tehakse.

Pooltöest ja päristöest

See on aga õige, et Eesti teadus on rahva ees salastatud. Mitte selles mõttes, kuidas raha jaotub. Sest siin on suvalisel pealtvaatajal, kes pole osalenud ekspertiisis, raske seisukohta võtta. Salastatus on muus. Ei ajakirjandus, ei rahvas ega ka ametnikkond tea, millega "Eesti teadus" tegeleb. Ja pole ka huvitatud sellest. Alles hiljuti lükkas üks eesti ajaleht tagasi allakirjutanu info prestiižikast konverentsist, kus kuus Eesti teadlast maailma tippudega rinda pistsid ja kus esitati ainulaadne ettekanne esimesest Eestis loodud ülikeerukast mikrosüsteemist, millega me kõrgtehnoloogias täiesti maailmatasemel oleme ... Teadus polevat huvitav rahvale. Teadusveerud kõmuveergude asemel viiksid ajalehe pankrotti.

Aga nüüd on teaduseski kõmu leitud – midagi varjatakse, midagi salatakse, rahvale pole

teada, kui palju mingi labor riigilt raha sai. Kuigi, raha on vaid pooltöde. Ja pooltöde on sama mis vale. Mida ütleks võhikule fakt, et üks labor sai 1,5 miljonit krooni, teine aga 150 000 krooni. Karjuv ebaõiglus, mõtleks võhik, ja kirjutaks Postimehele arvamuskirjelduse. Avalikkustamist on vaja mitte pooltöena, vaid päristöena – tõepoolest, summa ja kodulehekülj.

Peeglisse vaatamisest

Iseenesest on see hea märk, et teadusekõmu lahti läks, sest loogiliselt peaks nüüd uus küsimus järgnema: mille jaoks raha saadi? Siis õnnestub ehk eesti teadlastel ka kõrvaltänavatelt välja tulla, sest nüüd on neile sõna antud ... Aga kas seegi aitab. Nagunii ütleks üks õige eesti talumees diferentsiaalvõrrandi uurijale: poiss, tee parem mingit mehetööd ...

Samas on raha strateegiline faktor. Eraettevõtluses ei kiibitseta võrresse taskusse. Aga ka ülikoolides on riigipalgad salajased. Ja nii kaua, kuni Eestis pole selge, mis on hea ja mis on halb, ollakse rahasjades äraootaval seisukohal. USAs on tõesti nii, et kuni iga dollarini on uurimistoetused avalikkustatud. Ja iga teadlase eluloo eheteks on teenitud rahalised autasud ja uurimistoetused koos summadega. USAs on dollar informatsioon: sinna, kuhu enne dollareid on läinud, tasub ilmselt juurde anda. Meil see pole nii. Meie ütleme: tema juba sai, miks ta veel peaks saama. Sel juhul on rahal tõesti salastamist vääriv maik.

Ometigi on teadus vaja kõrvaltänavatelt välja tassida. Vajame infot sellest, millega teadlased teevad seal maailmarekordeid. Aga eelkõige on teadus ime, ja me peaksime õppima oskust imetleda ning imestada, mitte nii väga endastmõistatavalt kõike siin ilmas võtna. Oskus imestada

tähendabki haritust. *Et aga ajakirjanikke motiveerida "igavast teadusest" pärleid noppima, poeesiat ja dramaatilisust otsima, imet rahva ette tooma, on esialgu vaja investeringuid. Ajakirjandust ei peaks üksnes turu- ja laadamaajandus mõjutama ... See, mis on ajalehes, peegeldab seda, kes me ise oleme. Mida rohkem kõmu, seda tühisemad oleme, mida rohkem süüvimist, seda haritum ja teadmisanusem on rahvas. On vaja investeringuid, niikaua, kuni meie tervis päris korras pole.*

Nohusena tõmbetuules

Aga tabletidki ei aita, kui ümber on rõskus ja tõmbetuul. Me ei jõua kaugele, kui ikka ja aina kahtlustame neid, kellele on mingi funktsioon antud, hetkel – rahajagajaid teaduses. Kui me otsustajaid ei usalda, tuleb neid tihedamini välja vahetada. Tõeline probleem on mujal. Kõik see väline hiilgus – pankade luksusmaailm, paisuv bürokraatia, "Eesti asi" laias maailmas on saavutatud paljuski Eesti haridus- ja teaduskulude kokkuhoidmise arvel. Pea iga päev tunneme kusagil millegi üle uhkust – kord oleme juba Euroopas, kord aga päris maailmas väljas. Kuid keda sinna välja siis upitatakse? Igaljuhul mitte eesti ülikooli, kus professorid 10 korda vähem palka saavad kui ametivennad võõrsil, ka mitte eesti teadust, kuhu 7-8 korda väiksem protsent rahvuslikust koguproduktist jagub kui mujal.

Mittemillestki ei sünni midagi. Ja väetamatusest kasvab vaid kidur taim. See, et teadusesse ja innovatsiooni pole Eesti iseseisvuse ajal suudetud piisavalt investeerida, ongi põhjus, miks meil pole innovatiivset kõrgelt tasutatavat ettevõtlust, niisugust, mis genereeriks kasvavat vajadust hariduse ja teaduse järele.

Oleme vaid kõikjalt kus võimalik lubanud koorekihti

kraapida. Oleme kõikjale istutanud kodukootud bürokraatiat, kes mitte kunagi mitte millegi eest ei vastuta. Ja pole üldsegi mõelnud sellele, kuidas ja kellele vastutust delegeerida. Vastutust ülesannetega ja volitustega.

Neile vähestele, kes Eestis on julgenud ise vastutust endale võtta – eraettevõtluks, pole me aga suutnud seadusi ja tingimusi luua, et seda vastutust kultiveerida riiklik-strateegilistes ning sotsiaalsetes huvides. Prantsusmaal on iga ettevõtte kohuseks mingi protsent haridusele loovutada. Meie pole seitsme aasta jooksul suutnud motiveerida ettevõtlust investeerima haridusse ja teadusse. Niikaua, kuni pole käivitunud

selline mehhanism, peab puuduvaid investeringuid kompenseerima riik. Ka lapsele on vaja tähelepanu ja tuge, kuni ta iseseisvaks saab. Kui ta oma pead jätame, saab tast kurjategija ning narkomaan.

RAIMUND UBAR
Eesti TA akadeemik
Grenoble, Prantsusmaa,
7. märts 1998

Tallinna Tehnikaülikooli
professori Raimund Ubari
kirjutis ilmus ajalehes Postimees,
14. märts 1998.

Autori sooviks oli, et see
artikkel ilmuks ka ajakirjas
Tallinna Ülikoolid. Kursiivis on
ajalehest väljajäänud tekst.

Keemianomenklatuuri ja keemiterminoloogia sümposion

7. mail kell 13.00

Tartus, Kreutzwaldi tn 60,
AS Tartu Näitused ruumes

- Avasõna
- Jüri Kann, Eesti Keemia Seltsi president
- Keemia oskussõnavara arendamisest
- Tiiu Erelt, Eesti Keele Instituudi juhteadur
- Anorgaanilise keemia uutest rahvusvahelistest eeskirjadest
- Hergi Karik, Tallinna Pedagoogikaülikooli professor
- Lembi Tamm, Tartu Ülikooli dotsent
- IUPAC'i uued orgaanilise keemia nomenklatuuri eeskirjad
- Ülo Lille, Eesti Teaduste Akadeemia akadeemik
- Ants Tuulmets, Tartu Ülikooli professor
- Heiki Timotheus, Tartu Ülikooli dotsent
- Rahvusvaheline lühendite süsteem keemias
- Tõnis Pehk, Tallinna Tehnikaülikooli professor
- Toiduainetekeemia nomenklatuuri ja terminoloogia
- probleeme patendinduses ja tarbijakaitses
- Jüri Kann, Tallinna Tehnikaülikooli professor
- Keskkonnakeemia-alane nomenklatuur ja terminoloogia
- Toomas Tenno, Tartu Ülikooli professor
- Helvi Hödrejärvi, Tallinna Tehnikaülikooli dotsent
- Muudatustest füüsikalise keemia terminoloogias
- Vello Past, Tartu Ülikooli professor
- Maie Raukas, Tallinna Tehnikaülikooli dotsent
- Keemiatehnika ja tehnoloogia terminoloogiaküsimustest
- Valdek Mikkal, Tallinna Tehnikaülikooli professor
- Leevi Mölder, Tallinna Tehnikaülikooli professor

Sümposiooni korraldavad Eesti Keemia Selts,
Eesti Keele Instituut, Tallinna Pedagoogikaülikool,
Tallinna Tehnikaülikool ja Tartu Ülikool.